

Аналіз наслідків політики інтелектуалізації соціально-економічного розвитку держави

Т. БАУЛІНА,
кандидат економічних наук
Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України
м. Київ

Проведений порівняльний аналіз наслідків реалізації політики інтелектуалізації, досвіду активізації інноваційних процесів з урахуванням їх економічної ефективності за окремими групами країн світу.

Проведен сравнительный анализ последствий реализации политики интеллектуализации, опыта активизации инновационных процессов с учетом их экономической эффективности по отдельным группам стран мира.

It is compared the analyze of the consequence realization politics of the intellectualization, the experience of the making active the innovative processes. There economic effect is taken into account of the world's countries groups.

Ключові слова: інтелектуалізація, економічна ефективність, соціально-економічний розвиток держави, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. У контексті дослідження формування та поширення потенціалу нагромадження інтелектуального капіталу в Україні автором попередньо проаналізовано характерні риси сучасної економічної політики в державі, особливості реалізації потенціалів системного спрямування в умовах зростання загроз, зумовлених світовою фінансовою кризою. При цьому обстоювалась думка про те, що системно організоване суспільно-політичне перетворення змісту взаємозв'язків між елементами і підсистемами української економіки шляхом її інтелектуалізації дозволить визначити і підтримувати магістральні напрями у здійсненні державної політики. При цьому роль каталізатора та генератора цілеспрямованої трансформації національного господарства отримає саме суб'єкт збагачення інноваційного потенціалу — інтелектуальна еліта країни. Однак в Україні до цього часу: а) не визнано загальносуспільне значення інтелектуальної еліти для втілення в життя національної ідеї; б) не реалізовані цільові функції інтелектуального потенціалу як рушія науково-технічного прогресу; в) в реальному секторі економіки порушено систему інформаційного комплексного обліку із прийняття стратегічних рішень на всіх рівнях управлінської ієрархії; г) не використано повною мірою потенціал технологій інформаційного менеджменту та промислового маркетингу.

Проте, акцентуючи увагу на необхідності зміни пріоритетів державної політики інтелектуалізації економічного розвитку, слід не лише відзначити причини недоліків і перешкоди її реалізації, а й ви-

вчити можливість розробки й упровадження принципів сучасної державної політики, врахувавши досвід провідних країн світу. В останні роки в цих країнах широко застосовують різні варіанти розвитку інноваційної інформації та сфер для вирішення економічних проблем науки та НТП, стимулювання «нової економіки» або «економіки знань».

Тому, **метою статті є** порівняльна оцінка наслідків реалізації політики інтелектуалізації, досвіду заохочення інноваційних процесів, орієнтованих на зростання економічної ефективності за окремими групами країн світу. Результати оцінки свідчать про принципові відмінності у запроваджених моделях національних інноваційних систем (НІС). У свою чергу, результати досліджень ролі нововведень, які найбільше впливають на соціально-економічний розвиток держави, дозволяють вважати вирішальним досягненням не окремі наукові чи технологічні відкриття та їх практичне застосування, а виникнення принципово нового — інтелектуального сегмента сучасної економіки, що генерує зростаючий потік інновацій, які відповідають динамічно мінливим суспільним потребам і адекватні існуючим виробничо-господарським процесам.

Викладення основних матеріалів дослідження. В багатьох країнах визнана пріоритетність розвитку інноваційної економіки, розв'язання комплексу проблем освіти, науки та технологій, створення сприятливих інституціональних умов для новаторів і підприємців у державній політиці. Інструментарій реалізації такої стратегії визначив місце і роль більшості країн у світовій спільноті, забезпечив провід-

ні позиції лідерів у принципово важливих напрямках економічної діяльності. Однак в Україні інноваційний потенціал реалізовано не було, національна економіка не змогла закріпити свої конкурентні позиції у новітніх технологічних сферах, стратегія подальшого розвитку не була вироблена. Так, наприклад, О. Сидоренко вважає, що, на жаль, ми не скористалися досягнутими темпами зростання ВВП для активізації структурної перебудови¹. Протягом попереднього періоду розвитку, за сприятливої цінової кон'юнктури, жодних структурних змін та модернізації в базових галузях не проводилося. Економічна система держави рухалася за принципом найменшого опору, зважаючи лише на ринкову кон'юнктуру, яка є вельми мінливою. Порівняння сучасної спроможності України реалізувати концепцію економіки знань засвідчило надзвичайно низький її рейтинг порівняно з іншими країнами (табл. 1). А компаративний аналіз макроекономічних показників, темпів економічного зростання та параметрів соціальної безпеки за 1995–2008 рр. за окремими країнами та наддержавними об'єднаннями засвідчує втрату кон-

курентоспроможності за обмеження інтелектуального, інноваційного та управлінського потенціалів (табл. 2).

Наведені вище показники підтверджують важливість дослідження властивості окремим країнам потенціально-факторної готовності суб'єктів державного управління до:

- а) формування нових інноваційних інституцій, здатних створювати комерційно привабливі проекти;
- б) фінансування провідних компаній, що розпочинають реалізацію великих інновативно-інтелектуальних програм.

Наприклад, в Україні, незважаючи на те, що нині відбувається інтеграція наукомістких виробництв у глобальний технологічний простір, ці процеси мають стихійний і поодинокий характер, оскільки досі не визначена оптимальна для держави модель інноваційної трансформації економічної системи. Сучасна криза НІС проявилася не лише у дефіциті фінансових ресурсів, а й у скороченні платоспроможного попиту на високотехнологічну продукцію (ВТП) з боку держави та підприємницького секто-

Таблиця 1

Рейтинг України за показниками економіки знань станом на 01.01.2008 р.*

Об'єкт оцінювання	Базовий показник-індикатор	Рейтинг України	3 найкращі країни	3 найгірші країни
Інновації	Частка високотехнологічної продукції в загальному обсязі експорту	22 з 29	Ірландія, США, Велика Британія	Польща, Литва, Туреччина
	Частка малих та середніх інноваційних підприємств	26 з 27	Ірландія, Німеччина, Австрія	Польща, Україна, Болгарія
Освіта	Частка робочої сили з вищою освітою	5 з 37	США, Канада, Росія	Румунія, Туреччина, Бразилія
	Частка населення віком від 25 до 64 років, що продовжує навчатись та брати участь у тренінгах	23 з 26	Швеція, Велика Британія, Данія	Греція, Румунія, Болгарія
Наука	Частка видатків на дослідження та розвиток, що фінансуються бізнесом від загального обсягу фінансування	27 з 33	Південна Корея, Японія, Швейцарія	Греція, Болгарія, Литва
	Частка видатків на дослідження та розвиток у ВВП	20 з 42	Швеція, Фінляндія, Японія	Вірменія, Казахстан, Киргизія
	Кількість дослідників на 1000 робітників	26 з 29	Фінляндія, Швеція, Японія	Румунія та Україна, Туреччина, Китай
	Частка студентів, що одержали дипломи за науковими та інженерними спеціальностями	12 з 37	Австрія, Фінляндія, Швеція	Бразилія, Угорщина, Вірменія
Інтелектуальна власність	Кількість заявок на видачу патентів до Європейського патентного відомства на 1 млн населення	35 з 35	Швейцарія, Німеччина, Фінляндія	Бразилія, Китай, Україна
	Кількість патентів, виданих відомством з патентів та торговельних марок США на 1 млн населення	35 з 36	Японія, США, Швейцарія	Китай, Україна, Румунія
Комп'ютеризація	Кількість користувачів мережі Інтернет на 100 осіб	36 з 46	Нідерланди, Швеція, Австралія	Індія, Туркменістан, Таджикистан

* Складено автором за даними: *Zвіт ВЕФ про глобальну конкурентоспроможність / Global Competitiveness Report* // <http://www.weforum.org>.

¹ Сидоренко О. США, Швейцарія та Данія очолили рейтинг ВЕФ за індексом глобальної конкурентоспроможності / О. Сидоренко // Дзеркало тижня. — № 42 (671) — 2007. — С. 5.

Таблиця 2

Основні параметри соціально-економічного розвитку окремих країн та наддержавних об'єднань за 1995–2008 рр.*

Країни та наддержавні об'єднання	Рівень економічного зростання									
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
КВВП у доларах США, 2006 р. за ПКС, темп зростання, %										
СНД-11	5,8	6,2	6,0	5,1	7,6	8,0	6,6	8,3	8,7	5,6
Білорусь	10,4	5,8	4,7	5,0	7,0	11,4	9,4	10,0	8,6	10,0
Болгарія	2,9	5,4	4,1	4,5	5,0	6,6	6,2	6,3	6,2	6,0
Німеччина	1,9	1,2	1,2	0,0	0,2	1,2	0,8	1,2	2,5	1,1
Італія	2,6	1,8	4,8	5,5	11,1	5,9	9,6	9,4	12,3	2,1
Латвія	0,9	8,4	6,0	6,5	7,2	6,7	10,6	12,2	10,0	4,0
Литва	5,2	6,3	6,7	6,0	10,2	7,4	7,8	7,8	8,0	3,0
Нідерланди	3,1	3,0	1,0	0,1	0,3	3,3	3,0	3,4	3,6	3,0
Польща	7,0	4,3	1,3	1,4	3,0	5,3	3,6	6,3	4,6	5,0
Румунія	7,2	2,2	5,8	5,2	5,3	6,8	4,2	7,9	6,2	7,1
США	3,5	4,1	1,1	1,8	2,5	3,6	3,1	2,7	2,1	0,4
Україна	-12,2	5,9	9,2	5,2	9,6	12,1	2,7	7,1	8,9	3,2
Фінляндія	3,9	5,1	2,0	1,6	1,8	3,7	2,8	4,2	3,2	1,0
Франція	2,1	3,9	1,9	1,0	1,1	2,5	1,9	2,2	2,3	0,8
Швейцарія	0,4	3,0	1,2	0,4	0,2	2,5	2,6	3,0	3,0	1,8
Інфляція, усього, темп зростання, %										
СНД-11	-	-0,2	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1	0,0	-
Білорусь	-0,3	-0,3	-0,3	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,6	-0,3	-0,2
Болгарія	1,0	0,7	0,7	1,2	0,6	0,5	0,5	0,3	0,0	0,0
Німеччина	0,3	0,1	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2
Італія	2,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,2	1,0	0,8	0,2	0,1
Латвія	1,4	0,7	0,7	0,7	0,6	0,5	0,5	0,6	0,5	0,4
Литва	0,8	0,7	0,5	0,1	0,4	0,5	0,6	0,6	0,5	0,7
Нідерланди	0,5	0,7	0,8	0,6	0,7	0,3	0,3	0,1	0,2	0,4
Польща	-0,7	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0
Румунія	-0,9	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
США	1,2	1,1	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	0,5
Україна	-0,8	-0,9	-0,9	-0,9	-0,8	-0,8	-0,7	-0,7	-0,6	-0,3
Фінляндія	0,4	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5
Франція	0,4	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5
Швейцарія	0,7	0,6	0,6	0,7	0,6	0,7	0,7	0,6	0,7	0,6
Чисельність зайнятих, усього, темп зростання, %										
СНД-11	-	9,4	6,2	5,9	7,6	6,2	6,7	8,4	8,0	10,3
Білорусь	-10,1	6,1	5,1	5,5	7,5	12,0	10,0	10,5	8,0	10,3
Болгарія	3,5	6,1	4,8	5,8	5,6	7,3	6,8	6,6	6,3	6,0
Німеччина	1,6	3,1	1,1	-0,2	-0,3	1,3	0,8	3,3	3,6	1,4
Італія	5,3	2,8	5,8	6,2	11,8	6,1	8,8	8,8	12,6	2,2
Латвія	0,5	9,2	8,8	7,2	7,8	8,2	11,2	12,8	10,6	4,2
Литва	6,0	4,9	7,3	7,2	10,7	7,9	8,5	8,5	9,8	3,6
Нідерланди	2,6	1,2	1,2	0,0	0,1	1,9	1,8	1,2	1,4	1,6
Польща	7,7	4,3	1,2	1,5	4,0	5,4	3,7	6,3	6,7	5,0
Румунія	7,9	2,7	6,3	5,7	5,7	9,0	4,6	8,3	6,7	7,5
США	1,3	3,0	0,4	0,8	1,5	2,6	3,1	1,7	1,3	-0,5
Україна	-11,1	6,9	10,2	6,2	10,5	13,0	3,5	7,8	9,6	3,7
Фінляндія	3,5	3,8	3,5	1,3	1,6	3,4	3,4	4,5	3,7	0,0
Франція	1,8	3,2	1,1	0,3	0,4	1,8	1,3	1,6	1,7	0,1
Швейцарія	0,4	3,0	0,6	0,3	1,0	1,8	1,9	3,0	2,9	1,2
Рівень безробіття, %										
СНД-11	2,9	2,1	2,0	3,0	3,1	1,9	1,5	1,2	1,0	0,8
Білорусь	10,0	16,4	19,5	16,2	13,7	12,1	10,1	9,0	6,9	5,6
Болгарія	8,0	7,5	7,6	8,4	9,3	9,8	10,7	9,8	8,4	7,3
Німеччина	-	10,3	11,1	12,6	11,5	12,6	13,8	13,6	13,3	-
Італія	-	13,7	12,0	13,3	10,5	10,3	8,5	6,8	6,0	7,5
Латвія	-	16,4	16,5	13,5	12,3	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8
Нідерланди	6,6	2,8	2,2	2,8	3,7	4,6	4,7	3,9	3,2	2,8
Польща	13,0	16,1	18,0	20,0	19,7	18,0	17,9	13,9	9,6	7,1
Румунія	7,3	6,8	6,8	8,0	5,9	6,1	6,2	7,3	6,4	5,8
США	5,6	4,0	4,8	5,8	6,0	5,5	5,1	4,0	4,0	5,8
Україна	11,6	11,6	10,9	9,6	9,1	8,6	7,2	6,8	6,4	6,4
Фінляндія	15,4	9,8	9,1	9,1	9,0	8,8	8,4	7,7	6,0	6,4
Франція	11,0	10,0	8,3	8,6	9,0	9,3	9,3	9,3	8,4	7,8
Швейцарія	3,5	3,6	3,6	3,3	3,3	3,4	3,4	4,0	3,6	3,5
Валовий внутрішній добуток, млрд дол.										
СНД-11	377 534	275 638	275 133	274 596	274 059	273 638	273 205	273 105	273 348	-
Білорусь	10184	10 005	8971	9925	9874	9825	9778	9732	9702	9661
Болгарія	8297	7967	7842	7846	7801	7761	7718	7666	7666	7666
Німеччина	81 661	82 188	82 340	82 482	82 520	82 501	82 464	82 366	82 260	82 151
Італія	4734	4418	4386	4357	4329	4318	4301	4286	4288	4284
Латвія	2485	2771	2755	2739	2725	2713	2701	2688	2686	2686
Литва	3629	3500	3481	3469	3464	3456	3444	3434	3430	3431
Нідерланди	15 660	15 033	14 613	14 147	13 924	13 826	13 817	13 811	13 808	13 808
Польща	48 275	48 266	48 256	48 243	48 195	48 180	48 161	48 129	48 116	48 108
Румунія	33 681	29 138	29 033	29 030	29 020	29 011	29 005	29 001	29 000	29 000
США	266 586	262 413	262 294	262 055	261 728	261 348	261 006	260 820	260 737	260 529
Україна	37 087	38 889	48 492	48 632	47 633	47 271	46 925	46 607	46 329	46 078
Фінляндія	5106	5176	5188	5201	5213	5227	5245	5266	5285	5313
Франція	59 419	60 751	61 182	61 616	62 042	62 465	62 888	63 311	63 733	64 152
Швейцарія	7019	7164	7204	7246	7284	7324	7415	7459	7509	7554
ВВП на душу населення в дол. США, 2006 р. за ПКС										
СНД-11	5646	6140	6050	6066	7380	7287	8076	8243	10 047	-
Білорусь	4300	5816	6412	6467	6734	7265	8041	8636	10 328	11 300
Болгарія	6138	6086	7346	7653	8033	8616	9255	9866	10 474	11 104
Німеччина	27 840	30 651	30 673	30 820	30 736	31 117	31 365	32 367	33 237	33 709
Італія	1789	2502	2641	2808	3138	3327	3610	3616	4409	4505
Латвія	6182	8536	8286	9658	10 735	11 727	13 008	14 716	16 266	15 582
Литва	7291	9517	10 213	10 952	12 127	13 087	14 199	15 401	16 867	17 809
Нідерланди	26 802	23 068	24 088	23 884	23 689	24 483	25 110	26 289	27 474	28 677
Польща	9072	11 814	11 938	12 139	12 618	13 298	13 781	14 603	15 036	16 418
Румунія	7170	4635	7365	7745	8331	8673	9386	10 160	10 850	11 666
США	34 111	31 750	31 774	31 607	31 738	31 806	31 859	31 935	32 036	32 144
Україна	3929	3708	4035	4337	4703	5116	5605	6042	6621	6868
Фінляндія	21 874	27 435	28 112	28 483	28 602	28 821	29 044	29 325	30 235	30 420
Франція	35 222	38 332	38 654	38 744	38 857	38 978	39 109	39 237	39 366	39 495
Швейцарія	32 115	34 611	35 017	34 920	34 574	35 206	35 861	36 674	37 662	38 469

* Сформовано автором за базою даних відділу статистики ЕК ООН, узагальнених за даними національних і міжнародних (СНД, Євростат, МВФ, ОЕСР) офіційних джерел // <http://w3.unesc.org/pxweb/Dialog/SaveShow.asp>

ра, у погіршенні якісних характеристик наукових кадрів і матеріально-технічної бази досліджень. Загалом протягом останніх років в Україні активізувалися процеси в інноваційній сфері, що, у свою чергу, зумовило певне пожвавлення науково-технічної та інноваційної діяльності, але, на жаль, темпи формування інституціональної інфраструктури цієї сфери можна визначити як надто низькі, що відмічено багатьма фахівцями².

Дослідження темпів розвитку високотехнологічного виробництва, динаміки технологічних зрушень у структурі промислового комплексу свідчать, що інтегруючого елемента, у межах якого розвиток сектора високих технологій набув би сталої позитивної тенденції, до сьогодні не створено. Незважаючи на позитивну динаміку загальноекономічних змін у наукомісткому секторі економіки України протягом останніх трьох років, процес інноваційної трансформації є повільним та інертним. Це підтверджують показники інноваційного розвитку промислового комплексу України за підсумками 2008 р. і результати порівняння результативності новацій, здійснені міжнародними експертами: навіть у державах, де лише формується модель соціально-економічного устрою, показник продуктивності високих технологій у 1,5–2,5 рази вищий, ніж в Україні. До того ж середня по світу частка ВВП сягає близько 40% загальнообсягу ВВП, тоді як в Україні цей показник, починаючи з 2002 р., залишається на рівні 4–5%.

Невизначеність стратегії інноваційного розвитку України підтверджується результатами незалежних оцінок світового рейтингу конкурентоспроможності національних економік, який щорічно надається Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ)³. Підсумки цього дослідження оприлюднені у «The Global Competitiveness Report. World Economic Forum». У звіті ВЕФ представлені два індекси, на основі яких складають рейтинги країн, — індекси глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) та індекси конкурентоспроможності бізнесу (Business Competitiveness Index, BCI). За цими показниками Україна займає відповідно, 73-є і 81-е місця (рейтинг наведено у табл. 3). Група лідерів (країн, що увійшли до першої десятки) складається зі США, Швейцарії, Данії, Швеції, Німеччини, Фінляндії, Сінгапуру, Японії, Великої Британії та Нідерландів. Як свідчать дані табл. 3, відповідно до індексу конкурентоспроможності, який розраховується Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ), Україна у 2006 р. посідала 78-е місце серед 125 країн, у

2002 р. — 69-е з 95 країн. Отже, Україна хронічно відстає від більшості, поступається Литві (38 місце), Латвії (45), Угорщині (47), Польщі (51), Хорватії (57), Росії (59), Казахстану (61), Узбекистану (62), Азербайджану (66), В'єтнаму (68), Бразилії (72). Це стало наслідком втрати інтелектуального капіталу нації, гальмування розбудови інноваційного суспільства, економіки, яка ґрунтується на розповсюдженні та використанні наукових знань.

Рейтинг конкурентоспроможності країн складається підрозділами Міжнародного інституту розвитку управління (Лозанна, Швейцарія) щорічно з 1989 р. У 2007 р. цей індекс узагальнював оцінку за 323 критеріями. Серед них: 1) 79 критеріїв, що характеризують рівень розвитку економіки (макроекономічна ситуація, розвиток торгівлі, результативність інвестиційної політики та стан сфери зайнятості, стабільність цін); 2) 72 критерії, що характеризують ефективність державної політики (вплив урядових рішень на фінансовий сектор, фіскальна політика, розвиток інституцій, законодавство, яке регулює підприємницьку діяльність); 3) 71 критерій, що характеризує ефективність бізнесу, ринку праці, менеджменту і системи стратегічного управління; 4) 101 критерій, що характеризує рівень інфраструктури, технологічного розвитку, науки й освіти, охорони здоров'я та охорони довкілля. У 2007 р. Міжнародний інститут розвитку управління включив Україну до переліку проранжованих країн, і серед 55 держав вона посіла 46-у позицію. При цьому Україна поступилася Чилі (26-е місце), Індії (27), Литві (31), Болгарії (41), Росії (43), Румунії (44), Філіппінам (45). Для порівняння загального рейтингу наведемо кваліфікаційну оцінку рівня розвитку інноваційної здатності та технологічної конкурентоспроможності нашої держави за дев'ятьма позиціями — факторами прямого впливу на загальну конкурентоспроможність за 2005–2008 рр. (рисунок).

Розглянемо основні складові рейтингу конкурентоспроможності України. За розвиненістю макроекономічного середовища у 2008 р. Україна посідала 83-тє місце; за ефективністю ринків та інновацій — відповідно 102 і 66-е; за якістю державних і суспільних інститутів — 116-е. За цими показниками нас випередили не лише Молдова (101), Таджикистан (77), а й Уганда (100), Шрі-Ланка (82), Ефіопія (83), Нігерія (94), Камбоджа (95). Перелік конкурентних переваг економіки України, на жаль, є надзвичайно коротким і містить лише декілька пунктів. Назвемо деякі з них: якість залізничної інфраструктури (31-е

² Про деякі питання забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції: Розпорядження Президента України від 3.10.2005 № 1184/2005-рп // <http://www.zakon1.rada.gov.ua>; Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2006 р.: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України від 09.02.2007 // <http://www.zakonl.rada.gov.ua>.

³ Про деякі питання забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції: Розпорядження Президента України від 3.10.2005 № 1184/2005-рп // <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

Таблиця 3

Зміна індексу глобальної конкурентоспроможності окремих країн світу*

Країни та наддержавні об'єднання	Ретроспективна оцінка, роки					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
США	2	2	2	1	1	1
Фінляндія	1	1	1	2	2	6
Польща	50	45	60	43	45	51
Росія	58	70	70	53	58	59
Україна	69	84	86	68	69	73
Румунія	67	75	63	67	73	74
Загальна кількість країн	95	101	104	117	125	131

* Узагальнено автором за даними: Звіт ВЕФ про глобальну конкурентоспроможність / *Global Competitiveness Report* // <http://www.weforum.org>.

місце), якість початкової освіти (49), доступ до вищої освіти (17), якість математичної та природничо-наукової освіти (44), практика наймання і звільнення (16), відношення продуктивності праці до заробітної плати (26). Таким чином, якість влади і неефективне управління економікою є головними чинниками відсутності інноваційної активності в Україні. Це дає підстави вважати, що в українському суспільстві склалася вкрай несприятлива ситуація. Український соціум «загруз» у поточних проблемах боротьби за елементарне виживання; мають місце прояви апатії, розчарування у докладанні власних здібностей; зростає відмежування фундаментальної науки від освіти, а освіти від практики господарювання; втрачено інтерес до прогресивної інформації, нових знань, новацій тощо. Факторний аналіз за пріоритетами свідчить, що Україна залишається сировинною державою із надзвичайно високою інертністю розбудови економіки та використання новацій.

Така ситуація вимагає запровадження дієвих методологічних та методичних підходів до нарощення індексу людського розвитку за моделлю «інтелектуальна людина». Крім того, важливо підвищити доступність інформаційних ресурсів, інтелектуалізованих баз даних і супутникових систем глобальної комунікації. Отже, ключовим завданням для підвищення конкурентоспроможності України є якнайшвидше прискорення технологічного та інноваційного зростання за інтелектуалізації соціально-економічної системи. Подальша консервація ситуації в інноваційній сфері призведе до втрати перспектив виходу на світові ринки наукомісткої продукції та збільшить відставання від світових лідерів, які ма-

ють якісні інституції й активно розвивають пост-індустріальне суспільство. Важлива роль для підвищення рейтингу конкурентоспроможності країни, а також реалізації інноваційно-інвестиційної політики та стратегії інтелектуалізації, належить інноваційній системі та вищій школі.

Слід зазначити, що інтенсивність формування нової системи вищої освіти в Україні не відповідає сучасним вимогам. Українські дослідники характеризують існуючу ситуацію як кризову⁴, а окремі науковці — «як хронічну кризу»⁵. Важливим чинником негативних процесів стало провадження «анти-інноваційної політики» уряду⁶. Втрата інтелектуального капіталу нації призвела до того, що у 2008 р., порівняно з 1995 р., за офіційною статистикою⁷: 1) питома вага промислових підприємств, які освоювали виробництво ВТП, знизилася більше ніж у 2,6 разу, а підприємств, які впроваджували нові технології, скоротилася у 2 рази; 2) чисельність виконавців НДР зменшилась у 1,7 разу.

Чинниками деструктивного впливу на інноваційні процеси є: погіршення якісних характеристик наукових кадрів і матеріально-технічної бази досліджень; відсутність суттєвих інновацій та комплексного оновлення технологій; дієвих механізмів регулювання та стратегічного управління інноваційною сферою; недосконалість механізмів стимулювання інноваційно-інтелектуальної діяльності. Зважаючи на деформованість місця НІС у функціонуванні економічної системи, втрату функціональної дієвості управління інноваційними процесами, нагальну потребу саме у висококваліфікованих кадрах, більшість новацій в останні роки носила лише локальний характер.

⁴ Федулова Л., Пашута М. Розвиток національної інноваційної системи України / Л. Федулова, М. Пашута // Економіка України. — 2005. — № 4. — С. 36.

⁵ Амоша О. І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О. І. Амоша // Економіст. — 2005. — № 6. — С. 28.

⁶ Голіков В. І. Наміри, реалії, можливості та шляхи реалізації інноваційної стратегії розвитку економіки України / В. І. Голіков // Економіка і прогнозування. — 2004. — Ін-т прогнозування НАНУ. — С. 33.

⁷ Держкомстат України // <http://www.ukrstat.gov.ua>.

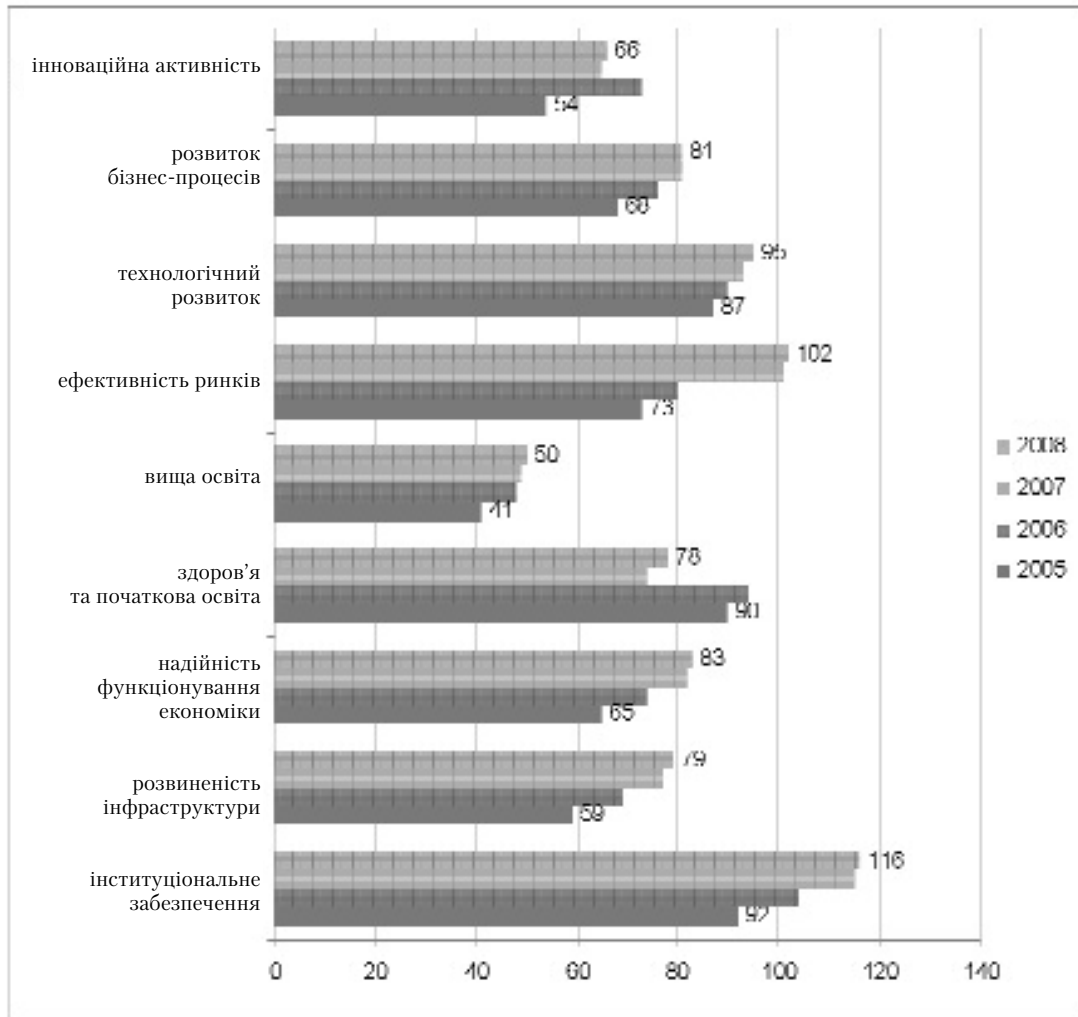

Рис. Діагностика вагомості субфакторів прямого впливу на рівень конкурентоспроможності України*

*Сформовано за даними: Звіт ВЕФ про глобальну конкурентоспроможність / *Global Competitiveness Report* // <http://www.weforum.org>; Про деякі питання забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції: Розпорядження Президента України від 3.10.2005 № 1184/2005-рп // <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

Висновки. За останні роки, звичайно, чимало зроблено для нарощування інтелектуального капіталу в Україні, проте лише в межах вирішення таких завдань: а) формування нових галузей науки (політичного менеджменту, етнології, інформативної технології тощо); б) їх кадрового забезпечення; в) переосмислення шляхів розвитку традиційних наук; г) формування наукового забезпечення національного відродження.

Водночас, існує техноцентричне викривлення наукового потенціалу України, зумовлене завище-

ною часткою досліджень у галузі матеріалознавства, металургії тощо і заниженою часткою — живої матерії, праці та ін. Незважаючи на критичне ставлення автора статті до сучасної системи управління конкурентоспроможністю національної економіки, вона має резерви забезпечення високої ефективності функціонування на засадах реалізації завдань щодо: соціальної інформатизації, розвитку інформаційного середовища, інтелектуалізації систем управління; активізації інноваційної діяльності.